

Vai trò đạo Phật trong giáo dục, xây dựng và bảo vệ đất nước

ISSN: 2734-9195 14:35 08/12/2025

Đạo Phật có thể trở thành cầu nối giữa truyền thống và hiện đại, giúp thế hệ trẻ trở thành những công dân có đạo đức, trách nhiệm và sẵn sàng cống hiến cho công cuộc xây dựng và bảo vệ đất nước.

Tác giả: **Nguyễn Tuấn Nam**

Tham luận tại Hội thảo khoa học "Đạo Phật Với Cách Mạng Việt Nam" tổ chức ngày 25/08/2025, tại chùa Quán Sứ, Hà Nội

1. Mở đầu

Từ lâu, đạo Phật đã trở thành một yếu tố không thể tách rời trong đời sống văn hóa cũng như tinh thần của người Việt Nam, đạo Phật không chỉ mang ý nghĩa tâm linh mà còn chứa đựng những giá trị nhân văn sâu sắc, tiêu biểu là tinh thần từ bi, trí tuệ cùng các giáo lý giàu tính thực tiễn, góp phần định hình bản sắc văn hóa và hướng dẫn lối sống của cộng đồng.

Trong bối cảnh đất nước đang trên con đường phát triển và hội nhập, giáo dục thế hệ trẻ trở thành một nhiệm vụ cấp bách nhằm xây dựng một xã hội văn minh, đồng thời củng cố vững chắc chủ quyền lãnh thổ quốc gia. Thế nhưng, trước sự tác động mạnh mẽ của lối sống hiện đại, không ít bạn trẻ dần xa rời những giá trị truyền thống sâu sắc, thậm chí rơi vào tình trạng sống buông thả, thiếu định hướng.

Vì vậy, việc nghiên cứu vai trò của đạo Phật trong giáo dục giới trẻ là vô cùng cần thiết, giúp khám phá các phương pháp để định hình nhân cách, khơi nguồn tinh thần yêu nước và tăng cường ý thức trách nhiệm đối với cộng đồng. Bài viết này không chỉ làm sáng tỏ tiềm năng của đạo Phật trong lĩnh vực giáo dục mà còn đưa ra những giải pháp cụ thể để ứng dụng hiệu quả vào công cuộc xây dựng và bảo vệ đất nước thân yêu.

II. Nội dung

2.1 Tư tưởng của đạo Phật trong giáo dục

Trong hệ thống giáo lý của đạo Phật chứa đựng những giá trị cốt lõi như từ bi, vô ngã, trí tuệ và chánh niệm - những giá trị có thể trở thành nền tảng quan trọng và căn bản trong việc giáo dục thế hệ trẻ.

Hình minh họa tạo bởi AI

Thứ nhất, sự từ bi của đạo Phật có nét tương đồng với lòng bác ái của dân tộc. Sự đồng điệu này có thể coi là bài học đầu tiên khuyến khích con người biết sống vị tha, biết yêu thương và chia sẻ với lợi ích chung của cộng đồng. Sự từ bi còn giúp thế hệ trẻ có thể tránh xa các hành vi tiêu cực như bạo lực hay sự ích kỷ. Với tư tưởng nhân văn này, ta có thể áp dụng để giáo dục các em biết giúp đỡ những người khó khăn để làm vơi đi những nỗi khổ của họ, đồng thời có thể lan tỏa niềm vui và hạnh phúc cho hết thảy chúng sinh trên cuộc đời này.

Thứ hai, giáo lý về vô ngã giúp thế hệ trẻ nhận ra được các giá trị của sự khiêm nhường và giảm đi sự cao ngạo của cái “tôi”. Trong xã hội hiện đại, việc nhiều bạn trẻ bị cuốn vào chủ nghĩa “lợi dưỡng”, tức là rơi vào lối sống hưởng thụ về mọi mặt: tiền tài, danh vọng và nhiều lợi ích phàm tục khác. Tư tưởng vô ngã của Đạo Phật khuyến khích bản thân con người luôn phải đặt lợi ích của tập thể và cộng đồng lên trên hết. Đây là yếu tố cực kì quan trọng trong công cuộc xây dựng và bảo vệ tổ quốc. Bởi nếu có bất kì cá nhân nào vì lợi ích bản thân mà rời

xa lợi ích cộng đồng thì hiệu quả toàn diện sẽ rất khó đạt được. Lấy ví dụ trong một doanh nghiệp, khi mọi người đang hăng hái làm việc thì lại có một vài cá nhân vì tư lợi mà cắt xén, ăn bớt nguyên - vật liệu hay vì chút bất mãn mà gây gổ với đồng nghiệp, việc này ắt sẽ làm cho hiệu quả và năng suất lao động của cả tập thể bị ảnh hưởng, dần dần sẽ tác động mạnh đến cung ứng hàng hóa cho thị trường. Nếu tác động tiêu cực này không được khắc phục kịp thời có thể làm tổn hại đến nền kinh tế. Ngoài ra, tư tưởng vô ngã không chỉ được thể hiện trong những giáo lý của Đạo Phật mà ngay trong kho tàng ca dao của dân tộc cũng có câu:

“Một cây làm chẳng nên non

Ba cây chụm lại nên hòn núi cao”.

Có thể thấy, dù xuất phát từ triết lý Phật giáo hay từ kho tàng văn hóa dân gian, cả hai đều nhấn mạnh tầm quan trọng của việc kiểm chế lòng ham muốn vị kỷ để bảo vệ các giá trị cốt lõi của cộng đồng và quốc gia. Tinh thần này chính là nền tảng vững chắc để những mục tiêu lớn lao được thực hiện một cách hiệu quả và hài hòa.

Bên cạnh đó, những phương pháp như thiền định và quán tưởng cũng là những biện pháp hữu hiệu để giúp thế hệ trẻ tự rèn luyện và kiểm soát bản thân. Việc thực hành thiền sẽ giúp các em cải thiện khả năng tập trung, làm giảm đi áp lực, căng thẳng trong cuộc sống và hình thành, phát triển suy nghĩ tích cực. Trong khi đó, phương pháp quán tưởng giúp cho các em có thể tịnh hóa, ngăn chặn những suy nghĩ phiền não trong tâm mình và làm nảy sinh những suy nghĩ mang tính thiện để thay đổi chính bản thân mình. Những kỹ năng này không chỉ hỗ trợ các em trong học tập mà còn góp phần vào sự phát triển vững mạnh của đất nước. Thêm nữa, tư tưởng về nhân quả trong Đạo Phật cũng đóng vai trò quan trọng trong việc giáo dục đạo đức cho thế hệ trẻ. Bằng cách hiểu rằng mọi hành động ta làm hôm nay đều dẫn đến hậu quả ở tương lai để từ đó, các em được khuyến khích sống có trách nhiệm với bản thân và xã hội như tránh xa các tệ nạn xã hội hay bạo lực học đường hay các hành vi vi phạm pháp luật.

2.2 Thực tiễn vai trò của đạo Phật trong giáo dục thế hệ trẻ

Từ khi du nhập vào nước ta đến nay, đạo Phật đã có những đóng góp cụ thể trong việc xây dựng nhân cách sống của bao thế hệ, nhất là đối với thế hệ trẻ ngày nay để từ đó, các em dám có những suy nghĩ để góp phần xây dựng đất nước và dám làm những việc mang lại lợi ích cho tổ quốc. Để giáo dục đạo đức

cho giới trẻ, nhiều ngôi chùa đã mở các khóa tu mùa hè để dạy cho các em những bài học sâu sắc về lòng biết ơn, sự kính trọng và lối sống hòa hợp với cộng đồng, hoạt động này của các nhà chùa không chỉ giúp các em tránh xa các tệ nạn mà còn gieo vào trong tiềm thức của các em những hạt giống của sự yêu thương, khiêm nhường và đức hạnh.

Tiếp đó, đạo Phật khơi dậy tinh thần trách nhiệm xã hội cho thế hệ trẻ thông qua các hoạt động từ thiện và bảo vệ môi trường. Tại một số địa phương, các tổ chức Phật giáo đã kết hợp cùng với các tổ chức từ thiện phát động các hoạt động như phát cơm từ thiện hay hiến máu cứu người,... và đã nhận được sự hưởng ứng của đông đảo các bạn trẻ. Những hoạt động này không chỉ mang ý nghĩa nhân văn sâu sắc mà còn là những bài học quý báu để các em rèn luyện lòng nhân ái, sự từ bi đối và ý thức trách nhiệm với xã hội - một trong những yếu tố quan trọng trong công cuộc xây dựng đất nước.

Ngày nay, với chủ trương “Đạo pháp - Dân tộc - Chủ nghĩa xã hội” của Giáo hội Phật giáo Việt Nam, các hoạt động Phật sự ngày càng được tổ chức rộng rãi nhằm nâng cao sự hiểu biết và thái độ sống của tất cả mọi người, đặc biệt là thế hệ trẻ về những phẩm chất đạo đức cao quý để có thể đẩy mạnh việc bảo tồn, phát huy văn hóa của dân tộc, góp phần hình thành nên một thế hệ trẻ không chỉ có tri thức phong phú mà còn có ý thức trách nhiệm của bản thân với vận mệnh, với tương lai của đất nước.

2.3 Ứng dụng của đạo Phật trong giáo dục

Hình minh họa tạo bởi AI

Để có thể vận dụng một cách nhuần nhuyễn các giá trị tốt đẹp của đạo Phật trong việc giáo dục thế hệ trẻ, đặc biệt là giáo dục đạo đức thì cần phải có những phương pháp ứng dụng thực tiễn hiệu quả. Tại một số địa phương, các cơ sở Phật giáo có thể tổ chức các hoạt động cụ thể như các khóa tu mùa hè hoặc các lớp Phật học dành cho thanh - thiếu niên với các phương pháp truyền thụ tích cực, hiện đại, dễ tiếp cận với thế hệ trẻ. Hoặc có thể tổ chức các buổi thiện nguyện tại các cơ sở như Làng trẻ em SOS, viện dưỡng lão, v.v. để có thể giúp các em phát triển lòng từ bi, tinh thần tương thân tương ái.

Đồng thời, trong môi trường giáo dục, có thể đưa các giá trị của đạo Phật, chẳng hạn như thực hành thiền định hoặc phương pháp quán tưởng, vào chương trình giảng dạy dưới dạng các môn học phát triển kỹ năng mềm hoặc giáo dục công dân. Bên cạnh đó, các tổ chức Phật giáo cần đẩy mạnh hơn nữa các hoạt động hướng tới hỗ trợ thế hệ trẻ, góp phần xây dựng tư duy và bồi dưỡng nhân cách. Những sáng kiến như tổ chức các buổi tọa đàm, hội thảo về ý nghĩa cuộc sống, hay các cuộc thi viết cổ vũ lòng yêu nước và tôn vinh tấm gương người tốt việc tốt đều mang lại giá trị thiết thực. Sự đa dạng trong các hoạt động Phật sự này không chỉ giúp thế hệ trẻ nhận thức rõ hơn về vai trò cá nhân đối với sự phát triển của đất nước, mà còn khơi gợi ở họ sự tự ý thức rằng tương lai của quốc gia phụ thuộc vào chính những suy nghĩ và hành vi mà họ chọn thực hiện hôm nay và cả sau này.

III. Kết luận

Vai trò của đạo Phật trong việc giáo dục thế hệ trẻ trong công cuộc xây dựng và bảo vệ đất nước thể hiện tinh thần “nhập thế” và chủ trương “Tốt đời - Đẹp Đạo” của Giáo Hội đối với sự phát triển của đất nước. Từ khi du nhập vào nước ta đến nay, chưa lúc nào đạo Phật đứng ngoài tiến trình lịch sử của đất nước mà luôn đồng hành cùng nhân dân đi tới những thành tựu rực rỡ.

Vai trò của đạo Phật không chỉ được khẳng định từ sự ảnh hưởng đến đời sống xã hội mà còn đến từ thực tiễn vai trò trong việc giáo dục những tư tưởng tốt đẹp đến toàn thể nhân dân, đặc biệt là thế hệ trẻ và khả năng thích ứng linh hoạt, kịp thời vận dụng công nghệ thông tin để nâng cao hiệu quả trong việc truyền đạt đến các em. Chính sự gắn bó và tinh thần “nhập thế” của đạo Phật là nền tảng quan trọng giúp cho việc giáo dục thế hệ trẻ được đơn giản hóa mà vẫn có tác động tích cực. Như vậy, bằng cách ứng dụng các giá trị này vào giáo dục thông qua các khóa tu, chương trình học và hoạt động xã hội, đạo Phật có thể trở thành cầu nối giữa truyền thống và hiện đại, giúp thế hệ trẻ trở thành những công dân có đạo đức, trách nhiệm và sẵn sàng cống hiến cho công cuộc xây dựng và bảo vệ đất nước.

Tác giả: **Nguyễn Tuấn Nam**

Tham luận tại Hội thảo khoa học "Đạo Phật Với Cách Mạng Việt Nam" tổ chức ngày 25/08/2025, tại chùa Quán Sứ, Hà Nội

Tài liệu tham khảo:

- 1] Ban Văn Hóa trung ương (2011), *Chủ tịch Hồ Chí Minh với Phật Giáo*, NXB Tổng Hợp TP. Hồ Chí Minh, TP. Hồ Chí Minh.
- 2] HT. Thích Thiện Hoa (2014), *Phật học phổ thông - quyển Một*, NXB Thời Đại, Hà Nội.
- 3] Phạm Kim Khánh (biên dịch) (2008), *Đức Phật và Phật Pháp*, NXB Tổng Hợp, Hà Nội
- 4] Trần Đăng Sinh, Nguyễn Thị Thúy Hằng, Trần Thị Hà Giang (2024), *Giáo trình Tôn giáo học*, NXB Chính Trị Quốc Gia Sự Thật, Hà Nội.
- 5] Trần Thị Hoài Thương (2016), *Giáo dục Phật giáo và ý nghĩa của nó đối với giáo dục đạo đức thanh niên Việt Nam hiện nay*, Luận án Thạc sĩ triết học, Trường Đại học KHXH và NV, Hà Nội.